

Marek Mariusz Tytko

O problemach kultury plastycznej w edukacji : (część I)

Kultura i Wychowanie 2, 146-165

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

O problemach kultury plastycznej w edukacji

(Część 1)

Marek Mariusz Tytko

Kraków, Polska

marek.mariusz.tytko@uj.edu.pl

słowa kluczowe: wychowanie, kultura, kultura plastyczna, sztuki plastyczne, sztuki piękne, multimedia, media elektroniczne, sztuki piękne w wychowaniu, wychowanie przez sztukę, architektura, rzeźba, malarstwo, grafika, rzemiosło artystyczne, pedagogika kultury, aksjologia.

Problematyka kultury plastycznej w wychowaniu i kształceniu¹ jest obecna w literaturze pedagogicznej m.in. pod nazwą 'edukacji wizualnej' czy wychowania przez sztukę². Wychowanie przez sztuki plastyczne ma swoją literaturę w postaci 'wychowania estetycznego' czy 'wychowania przez sztukę', np. publikacje autorstwa Ireny

1 Druga część artykułu ukaże się w następnym, 3 numerze „Kultury i Wychowania”. Do drugiej części będzie dołączona obszer-na (wybrana) bibliografia poświęcona plastyce w edukacji.

2 Por.: A. Boguszewska, B. Didkowska, K. Ferenz, W. Limont, D. Śmiechowski, U. Szuścik, *Standardy edukacji wizualnej*, [w:] *Standardy edukacji kulturalnej. Materiały do konsultacji środowiskowych*, red. Andrzej Białkowski, wyd. Fundacja Polskiej Rady Muzycznej, Warszawa 2008, s. 52-97.

Marek Mariusz Tytko, dr,
Uniwersytet Jagielloński, Biblioteka Jagiellońska

Wojnar³ czy Stefana Szumana⁴ oraz innych auto-

3 Por. I. Wojnar, „Plastyka w Szkole”, 1970, nr 1; taż, „Kalendarz Nauczycielski 1969/1970”; taż, *Bergson*, Warszawa 1985; taż, *Estetyczna samowiedza człowieka*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1982, s. 241, 3 nlb.; taż, *Estetyka a pedagogika*, [w:] *Nauki filozoficzne współdziałające z pedagogiką*, pod red. Bogdana Suchodolskiego, Warszawa 1966; taż, *Estetyka i wychowanie*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1970, s. 379, 1 nlb., bibliogr., indeks [praca ukazała się także w językach obcych, w wersji francuskiej: *Esthétique et Pédagogie*, Paris 1963, w wersji hiszpańskiej: *Estetica y Pedagogia*, Mexico 1967, w wersji włoskiej: *Estetica e Pedagogia*, Firenze (Florencja), w wersji rosyjskiej: *Estetika i wospitanije*, Moskwa]; taż, *Granice i pogranicza sztuki*, [w:] *Ruchome granice*, Gdynia 1968; taż, *Humanizm – mimo wszystko*, [w:] *Profesor Bogdan Suchodolski. jego filozofia. Myśl pedagogiczna i działalność*, wyd. Polskie Towarzystwo Pedagogiczne, Warszawa 1996; I. Wojnar, J. Kubin (red.), *Kultura – inspiracją kształcenia ogólnego. Zbiór studiów. Culture – an inspiration for a general education*, wyd. Komitet Prognoz „Polska w XXI wieku” przy Prezydium PAN, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 1998, s. 364, 4 nlb.; Irena Wojnar, *Nauczyciel i wychowanie estetyczne*, Warszawa 1968; taż, *Perspektywy wychowawcze sztuki*, przedmowa Bogdan Suchodolski, Warszawa 1966, s. 272, 2 nlb., bibliogr., indeks; taż, *Sztuka i różne jej dziedziny w kształtowaniu współczesnego człowieka*, „Kwartalnik Pedagogiczny”, r. 12: 1967, nr 1; taż, *Sztuka i wychowanie*, „Ruch Pedagogiczny”, r. 44 (12): 1970, nr 1; taż, *Sztuka jako »podręcznik życia«*, „Studia Estetyczne”, T. XI, Warszawa 1974; taż, *Teoria wychowania estetycznego – zarys problematyki*, wydanie drugie, zmienione, wyd. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1980, s. 297, 3 nlb., indeks; taż, *Teoria wychowania estetycznego*, [w:] Suchodolski Bogdan (red.), *Rozwój pedagogiki w PRL*, Wrocław 1965; taż, *Zespół teorii wychowania estetycznego Instytutu Nauk Pedagogicznych UW*, „Studia Estetyczne” t. VIII, 1971, s. 263-271, bibliogr.; taż, *Zespół teorii wychowania estetycznego Instytutu Nauk Pedagogicznych UW*, „Studia Estetyczne”, t. VIII, 1971, s. 264-265; taż, *Źródła współczesnego zainteresowania wiedzą o sztuce*, [w:] *Studia pedagogiczne*, Wrocław 1970.

4 Por.: S. Szuman, *Ilustracja w książkach dla dzieci i młodzieży. Zagadnienia estetyczne i wychowawcze*, wyd. Wiedza. Zawód. Kultura. Księgarnia, Wydawnictwo. Skład Nut, red. T. Zapór, Kraków 1951, s. 129, 2 nlb.; tenże, *Myśli o kształtowaniu kultury estetycznej wychowawców i wychowanków nowej szkoły polskiej*, [część druga artykułu], „Praca Szkolna”, r. 18: 1945/46, nr 3, styczeń 1946, s. 76; tenże, *O oglądaniu obrazów. Z 27 tablicami poza tekstem*, wyd. Instytut Wydawniczy „Sztuka” Spółdzielnia z Odpowiednim Udziałem, Warszawa 1948, s. 135, 1 nlb., seria: *Z zagadnień sztuki* t. 2; tenże, *O udostępnianiu, uprzystępnianiu*

rów⁵. Słowniki⁶ odsyłają tylko do szczegółowych pojęć ze sfery kultury plastycznej, bez wyjaśnienia ogólnego, czym jest kultura plastyczna jako pewna całość. Tym bardziej nie wyjaśniono tam, czym jest kultura plastyczna w edukacji. Również *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku* nie zajmuje się kulturą plastyczną⁷ jako odrębnym zagadnieniem, skoro brakuje osobnego hasła poświęconego tej tematyce.

Niniejszy artykuł nie ma na celu całościowego przeglądu stanu badań nad sferą z pogranicza plastyki i edukacji, lecz jest próbą wskazania ogólnego kierunku dla wypracowania aksjologicznej teorii

i upowszechnianiu sztuki, „Ruch Pedagogiczny”, r. 33 [(1)]: 1959, nr 2, s. 126-139, *sod.*, s. 251, *sum.*, s. 254; tenże, *Pochwała dyletantów. Rzecz o znaczeniu samorodnej twórczości w wychowaniu estetycznym społeczeństwa*, wyd. Instytut Wydawniczy „Sztuka”. Spółdzielnia z Odpowiednim Udziałem, druk. Drukarnia Naukowa Towarzystwa Naukowego Warszawskiego w Warszawie, Warszawa 1947, s. 60, seria: *Z zagadnień sztuki*, t. 1; tenże, *Przeobrażające oddziaływanie sztuki*, „Oświata Dorosłych”, r. 5: 1961, nr 3 (26), s. 129-137; tenże, *Zagadnienie literatury dla dzieci*, „Dziennik Literacki”, r. 1: 1947, nr 13 (13), z dnia 30 maja - 5 czerwca 1947, s. 6 i 8, Dodatek „Dziennika Polskiego”, r. 3: 1947, nr 315. Na temat Szumanowskiej bibliografii por.: Tytko Marek Mariusz, *Bibliografia prac Stefana Szumana [w:] Myśl pedagogiczna przełomu wieków (Materiały z konferencji naukowej zorganizowanej w dniach 26-27 września 2000 r. z okazji Jubileuszu 600-lecia odnowienia Akademii Krakowskiej i Rocznicy 75-lecia utworzenia Katedry Pedagogiki w Uniwersytecie Jagiellońskim)* pod redakcją Tadeusza Aleksandra, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2001, s. 377-401.

5 Por. np. M. Zalewska-Pawlak, *Rola sztuki w wychowaniu. Polska tradycja pedagogiczna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2001, s. 212, bibliogr. s. 202-210; seria: Rozprawy habilitacyjne Uniwersytetu Łódzkiego; też (red.), *Samotność oswojona przez sztukę. Pedagogiczne rozważania i doświadczenia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2007, s. 350; też (red.), *Sztuka i wychowanie w dialogu polsko-włoskim*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2005, s. 115, [2], [11]. też (red.), *Sztuka wobec zakresów wolności człowieka liberalnego. Pedagogiczne rozważania i doświadczenia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2009, s. 399.

6 Por. Bibliografia do niniejszego artykułu.

7 *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. 1-7, Warszawa 2002-2008.

kultury plastycznej, aplikowanej do edukacji⁸. Chodziłoby na obecnym etapie analiz o uwzględnienie zagadnień pedagogiki kultury, zwłaszcza w nurcie aksjologicznym w badaniach nad kulturą plastyczną, by przywołać znane w praktyce szkolnej zagadnienie dydaktyki sztuki⁹, edukacji artystycznej¹⁰ i w praktyce pozaszkolnej, np. w pe-

8 Por. B. Żurkowski, *Aksjologiczny aspekt wychowania artystycznego*, [w:] Ławrowska Romualda, Muchacka Bożena (red.), *Edukacja artystyczna a rzeczywistość medialna*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków 2009, s. 9-18, bibliogr.

9 Por. np. A. Królikowska, G. Łuszczak SJ, Z. Marek SJ, *Dydaktyka obrazu*, red. Anna Królikowska, Wydawnictwo WAM, Kraków 2000, s. 31.

10 Por. np. W. Limont, *Analiza wybranych mechanizmów wyobraźni twórczej, badania eksperymentalne*, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń 1996, s. 180, nlb. 15, bibliogr. s. 147-167; też, *Synektyka a zdolności twórcze. Eksperymentalne badania stymulowania rozwoju zdolności twórczych z wykorzystaniem aktywności plastycznej*, UMK, Toruń 1994, s. 159, 3 nlb., bibliogr. s. 133-146, seria: Rozprawy – Uniwersytet Mikołaja Kopernika; też (red.), *Teoria i praktyka edukacji uczniów zdolnych*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2004, s. 372, 2 nlb., indeks, bibliogr.; też, toż, wyd. 2., Kraków 2005, s. 372, 4 nlb.; też (red.), *Z teorii i praktyki artystycznej. [W kręgu przyjaciół]*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2004, s. 175, bibliogr., seria: Edukacja artystyczna EDUART, z. 1. [Publikacja dostępna także w postaci cyfrowej w Internecie]; też (red.), *Z teorii i praktyki edukacji artystycznej. W kręgu przyjaciół*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2005, s. 164, bibliogr., seria: Edukacja artystyczna EDUART, z. 2; Limont Wiesława, Cieślukowska Joanna (red.), *Wybrane zagadnienia edukacji uczniów zdolnych*, t. 1, *Zdolności i stymulowanie ich rozwoju*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Kraków - Toruń 2005, s. 359, bibliogr., indeks.; Limont Wiesława, Cieślukowska Joanna (red.), *Wybrane zagadnienia edukacji uczniów zdolnych*, t. 2, *Uczeń – nauczyciel – edukacja*, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Toruń - Kraków 2005, s. 392, bibliogr., indeks.; Limont Wiesława, Cieślukowska Joanna, Dreszer Joanna (red.), *Zdolności, talent, twórczość*, t. 1-2, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2008, t. 1, s. 290, bibliogr., t. 2, s. 211, bibliogr.; Limont Wiesława, Didkowska Bernadeta (red.), *Edukacja artystyczna a metafora*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2008, s. 314, bibliogr.; Limont Wiesława, Nielek-Zawadzka Kamilla (red.), *Edukacja artystyczna wobec przemian w kulturze*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Kraków - Toruń 2005, s. 499, bibliogr.; seria: Dylematy edukacji wizualnej, t. 2; Limont Wiesława, Nielek-Zawadzka Kamilla (red.), *Edukacja artystyczna a potencjał twórczy człowieka*, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków - Toruń 2006, s. 623, bibliogr., seria: Dylematy edukacji artystycznej, t. 2;

dagogice czasu wolnego czy arteterapii¹¹ (terapii sztuką¹², leczeniu sztuką¹³), w szczególności w pla-

ławowska Romualda, Muchacka Bożena (red.), *Edukacja artystyczna a rzeczywistość medialna*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków 2009, s. 238, bibliogr.

11 Na temat muzykoterapii, biblioterapii, terapii sztuką dzieci sprawnych i niepełnosprawnych, nt. zaburzeń dziecięcego i młodzieńczego zachowania (agresji etc.) i readaptacji dzieci i młodzieży do życia przez sztukę, dziecięcej kreatywności i myślenia twórczego por. np. Ameln-Haffke Hildegard (vorgelegt von), *Kunsttherapie bei Migräne im Kindes- und Jugendalter. Entwicklung, Durchführung und Evaluation eines syndromspezifischen Behandlungsmodells. Eine theoretische und empirische Explorationsstudie*, [tyt. okł.: *Inauguraldissertation zur Erlangung des Doktorgrades der Humanwissenschaftlichen Fakultät der Universität zu Köln nach der Promotionsordnung vom 12.07.2007*] [Universität Diss.], [Köln] 2008, s. 314, bibliogr. s. 247-275; Katarzyńska-Mania Lidia (red.), *Wybrane elementy terapii w procesie edukacji artystycznej*, wyd. Redakcja Wydawnictw Humanistyczno-Społecznych UZ [Uniwersytetu Zielonogórskiego], Zielona Góra 2002, s. 157, bibliogr.; Knapik Mirosława (red.), Krasoń Katarzyna (współpr.), *Dziecko i sztuka. recepcja – edukacja – wsparcie – terapia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Katowice 2003, s. 157, bibliogr., seria: Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach; Knapik Mirosława, Sacher Wiesława Aleksandra (red.), *Sztuka w edukacji i terapii*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2004, s. 270, bibliogr.; Knapik Mirosława (red.), Sacher Wiesława A. (współpr.), *Spotkania ze sztuką. Koncepcja terapii artystycznej dla dzieci z zaburzeniami rozwoju i zachowania*, BŚ [Biblioteka Śląska], Katowice 2005, s. 154, bibliogr.; Knapik Mirosława, Sacher Wiesława A. (red.), *Europa – integracja – sztuka. Tematyczna koncepcja pracy edukacyjno-terapeutycznej środkami artystycznymi*, Wyższa Szkoła Administracji, Bielsko-Biała 2007, s. 132, bibliogr.; Kwapiszewski Józef, Sygitowicz-Sierosławska Katarzyna, *Wychowanie przez sztukę i arteterapia jako remedium na agresję i przemoc. Teatr w działaniach terapeutyczno-wychowawczych*, wyd. Katedra Filozofii Pomorskiej Akademii Pedagogicznej, Słupsk 2008, s. 198, bibliogr. s. 172-178; Rudowski Tomasz, *Arteterapia – inspiracje i wartości*, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2007, s. 264, bibliogr. s. 253-261.

12 Por. np. *Moc sztuki. Innowacje w praktyce terapii sztuką i terapii kreatywnej*, przekł. z niem. Barbara Gierlicka-Szarek, wyd. Krakowski Szpital Neuropsychiatryczny im. J. Babińskiego, Kraków 1996, s. XIII, [3], 300, [3], bibliogr. s. [2]. Tytuł oryginału niemieckiego: *Impulse der Kunst*, 1994.

13 Na temat terapii sztuką (biblioterapii, muzykoterapii, plastykoterapii), leczenia sztuką (leczenia literaturą, leczenia muzyką, leczenia plastyką) i nt. psychologii sztuki w aplikacji do medycyny i życia społecznego por. np. W. Szulc, *Kulturoterapia – wykorzystanie sztuki i działalności kulturalno-oświatowej w lecznictwie*, wyd. 2. uzupełnione, Wydawnictwa Uczelniane AM [Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego], Poznań 1994, s. 155, bibliogr. s. 136-139; też, *Sztuka w służbie medycyny – od anty-*

stykoterapii¹⁴, w kontekście edukacji wizualnej, obejmującej wszak także ekspresję dziecięcą¹⁵ w ramach zintegrowanej edukacji kulturalnej¹⁶.

ku do postmodernizmu, Wydawnictwa AM, Poznań 2001, s. 253, bibliogr.; też, *Muzykoterapia jako przedmiot badań i edukacji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2005, s. 151; też, *Sztuka i terapia*, wyd. Centrum Metodyczne Doskonalenia Nauczycieli Średniego Szkolnictwa Medycznego, Warszawa 1993, s. 133; też, *Kultura dla mas Polski Ludowej. Wizje ideologów, twórców i publicystów z lat 1944-1956*, Oficyna Wydawnicza Atut – Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe, Wrocław 2008, s. 120, bibliogr. s. 113-[121].

14 Na temat plastykoterapii w kontekście zabawy dziecka por. np. Kalbarczyk Anna, *Zabawy ze sztuką. Podręcznik metodyczny dla nauczycieli. Praca z dzieckiem uzdolnionym, wrażliwym lub nieśmiałym w małych grupach. Grupy wiekowe: 5-7 lat, 7-9 lat i 9-13 lat (ponad 100 tematów plastycznych)*, „Impuls”, Kraków 2005, s. 97; wyd. 3. Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2006, s. 97; Skwark Dorota, *Mandala. Sposób na odprężenie i wyciszenie dla dzieci w młodszym wieku szkolnym*, rys. Maria Molenda, Wydawnictwo „Jedność”, Kielce 2005, s. [6], k. 96; Skwark Dorota, *Mandala. Sposób na odprężenie i wyciszenie dla dzieci w wieku przedszkolnym*, rys. Maria Molenda, Wydawnictwo „Jedność”, Kielce 2005, s. [6], k. 93. Na temat arteterapii w kontekście plastyki por. Głowacka Elżbieta, *Arteterapia. Psychologiczna specyfika twórczości plastycznej dzieci neurotycznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2006, s. 130, [2], 8, bibliogr. s. 119-128; nt. wizualizacji w arteterapii – por. Gładyszewska-Cyulko Joanna, *Wspomaganie rozwoju dzieci nieśmiałych poprzez wizualizację i inne techniki arteterapii*, „Impuls”, Kraków 2007, s. 245, bibliogr. s. 215-224, indeks.

15 Na temat ekspresji dziecięcej w kontekście terapii sztuką (teatroterapii, biblioterapii i in.) – np. por.: Krasoń Katarzyna, Malicki Jan (red.), *Miejsce literatury i teatru w przestrzeniach terapeutycznych. Werbalne i niewerbalne aspekty wsparcia rozwoju. Praca zbiorowa*, Biblioteka Śląska, Katowice 2005, s. 275, bibliogr.; Krasoń Katarzyna, Mazepa-Domagala Beata (red.), *Wymiary ekspresji dziecięcej. Stymulacja – samorealizacja – wsparcie*, wyd. Librus i Górnośląska Wyższa szkoła Pedagogiczna im. Kardynała Augusta Hlonda, Katowice - Mysłówice 2005, s. 362, bibliogr.; Krasoń Katarzyna, Mazepa-Domagala Beata (red.), *W kręgu sztuki i ekspresji dziecka. Rozważania inspirujące*, wyd. Górnośląska Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Kardynała Augusta Hlonda, Katowice – Mysłówice 2006, s. 390, bibliogr.; Krzywoń Danuta (red.), *W kręgu sztuki i ekspresji dziecka. Implikacje realizacyjne*, Drukarnia Archidiecezjalna, Katowice 2006, s. 130, bibliogr.; Krasoń Katarzyna, Mazepa-Domagala Beata (red.), *Oblicza sztuki dziecka. W poszukiwaniu istoty ekspresji*, Górnośląska Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Kardynała Augusta Hlonda, Katowice-Mysłówice 2008, s. 408; Krasoń Katarzyna, Mazepa-Domagala Beata (red.), *Wyrazić i odnaleźć siebie czyli o sztuce, ekspresji, edukacji i arteterapii*, Górnośląska Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Kardynała Augusta Hlonda, Katowice – Mysłówice 2008, s. 408.

16 Por. np. A. Boguszewska, A. Weiner, *160 pomysłów na na-*

Wspólnym mianownikiem obydwu zagadnień – kultury plastycznej i edukacji plastycznej – jest kultura rozumiana jako *paideia*. Z jednej strony, chodzi o pedagogikę kultury, z drugiej zaś strony o kulturę plastyczną. Pedagogika kultury plastycznej i kultura plastyczna w aspekcie aksjologicznym są celem analizy, lecz analizowane centrum aksjologiczne zawiera się w kulturze narodowej jako takiej, istniejącej realnie, a przejawiającej się także poprzez aspekty transcendentalne, takie jak dobro, prawda, piękno w ramach cywilizacji euroatlantyckiej, wywodzącej się z Grecji, Rzymu i Jeruzalem.

Należałoby zatem spróbować wyjść od definicji terminów takich jak „kultura”, aby próbować następnie dojść, o ile to możliwe, do pełniejszego określenia tytułowego terminu „kultura plastyczna”. Jednak powstają trudności formalne, ponieważ istnieje duża ilość definicji i rozumień wymienionych terminów. Ujęcia wyżej wymienionych terminów mogą być różnie rozpatrywane i wymagają wszechstronnego przedyskutowania w innym miejscu.

Można podjąć rozważania na poziomie ogólnej teorii, jak i na poziomie koncepcji głoszonej przez jednego autora, np. przez Stefana Szumana¹⁷.

uczanie zintegrowane w klasach I-III. Edukacja plastyczno-muzyczna, Impuls, Kraków 2002, s. 153, 1 nlb., bibliogr. s. 153-[154]. A. Boguszewska, A. Weiner, *160 pomysłów na nauczanie zintegrowane w klasach I-III. Edukacja plastyczno-muzyczna. Książka pomocnicza dla nauczycieli klas początkowych, logopedów i pedagogów szkolnych oraz nauczycieli pracujących w świetlicach*, wyd. 2., Impuls, Kraków 2004, s. 153, 1 nlb., bibliogr. s. 153-[154]; tenże, toż, wyd. 3., Impuls, Kraków 2009, s. 153, 1 nlb., bibliogr. s. 153-[154].

17 M. M. Tytko, *Stefana Szumana koncepcja wychowania przez sztukę*, Kraków 2006, mnps, praca doktorska, sygn. AUJ Dokt. 2007/048. tenże, *Stefana Szumana koncepcja wychowania estetycznego wobec liberalizmu kulturowego (u źródle)*, [w:] *Sztuka wobec zakresów wolności człowieka liberalnego. Pedagogiczne rozważania i doświadczenia*, pod redakcją Mirosławy Zalewskiej-Pawlak, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2009,

W przypadku ujęcia szczegółowego, historiograficznego, dotyczącego koncepcji jednego autora, uzyska się jednak ujęcie zawężone. O wspomnianej dwuaspektowości zagadnienia należałoby pamiętać przy rekonstrukcji problematyki teorii kultury plastycznej jako teorii pedagogicznej, która „zbiera” to, co i tak już funkcjonuje w praktyce rzeczywistości szkoły i poza szkołą, w rozmaitych placówkach: muzeach, domach kultury, świetlicach, podczas warsztatów plastycznych, terapii zajęciowej¹⁸, arteterapii¹⁹, w mediach, Internecie,

s. 79-89. tenże, *Artysta a wychowawca w koncepcji Stefana Szumana*, [w:] *Intersubiektywność sztuki w recepcji i tworzeniu. Diagnoza, edukacja, wsparcie rozwoju*, praca zbiorowa pod redakcją Katarzyny Krasoń, Beaty Mazepy-Domagaly i Arkadiusza Wąsińskiego, Centrum Ekspresji Dziecięcej przy Bibliotece Śląskiej, Wyższa Szkoła Administracji w Bielsku-Białej, Bielsko-Biala – Katowice 2009, s. 304-309; tenże, *Stefana Szumana pedagogika kultury (próba syntezy)*, [w:] *Pedagogika kultury – wychowanie do wyboru wartości*, pod redakcją Bogusława Żurakowskiego, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2003, s. 97-104; tenże, *Szuman Stefan Teodor Bolesław*, [w:] *Powszechna Encyklopedia Filozofii*, t. 9, Lublin 2008, s. 312-314, bibliogr.; tenże, *Pedagogy kultury: Stefan Szuman, Irena Wojnar, Maurice Debesse - relacje w świetle zachowanych listów i wspomnień*, „Kultura i Edukacja”, r. 2008, nr 4 (68), s. 112-122, bibliogr. s. 118-122; tenże, *Stefana Szumana koncepcja człowieka. Aksjologizm – aksjosferyzm*, [w:] *Literatura-człowiek-wartość. Księga jubileuszowa dedykowana Bogusławowi Żurakowskiemu z okazji 50-lecia twórczości i 25-lecia pracy naukowej na Uniwersytecie Jagiellońskim*, pod redakcją Dariusza Piotra Klimczaka i Agnieszki Sojki, wyd. Zakład Pedagogiki Kultury Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Jagiellońskiego, Stowarzyszenie Pisarzy Polskich, Oddział w Krakowie, Instytut Wydawniczy „Maximum”, Kraków 2007, s. 124-130; tenże, *Stefana Szumana pedagogiki aksjologicznej wątki personalistyczne*, [w:] *Wychowanie na rozdrożu. Personalistyczna teoria wychowania*, red. Franciszek Adamski, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1999, Varia CCCXCV, s. 263-268; tenże, *Stefana Szumana koncepcja edukacji artystycznej a rzeczywistość mediów: film*, [w:] *Edukacja artystyczna a rzeczywistość medialna*, pod red. Romualdy Ławrowskiej i Bożeny Muchackiej, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków 2009, s. 51-61, bibliogr.

18 Na temat terapii zajęciowej prowadzonej z osobami niepełnosprawnymi umysłowo i sposobach ich readaptacji przez sztukę por. Borowska-Beszta Beata, *Echa ekspresji. Kulturoterapia w andragogice specjalnej*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2008, s. 150, bibliogr. s. 133-143.

19 Na temat arteterapii z wykorzystaniem głównie muzyki por. m.in.: Hanek Leon, Pasella Maria (red.), *Arteterapia. Sesja*

w rzemiośle ludowym itd. Problematyka wychowania plastycznego i kultury plastycznej nie zamyka się tylko w ramach przedmiotu zwanego „wychowaniem plastycznym”, „plastyką”, „edukacją artystyczną w zakresie plastyki”, „sztuką”, „edukacją wizualną”. Wychowanie w zakresie kultury plastycznej, które jest przedmiotem poddziedziny zwanej pedagogiką kultury plastycznej, edukacją artystyczną w zakresie plastyki, kulturalną edukacją wizualną, obejmuje dość szerokie pole oddziaływania wychowawczego, którego granice są otwarte, choć istota zagadnienia zawsze jest zawarta w koniunkcji pomiędzy 1) sferą wychowania, 2) sferą kultury i 3) sferą plastyki. Teoria pedagogiki kultury plastycznej (i teoria kultury plastycznej, w tym teoria plastycznej edukacji artystycznej), jest częścią pedagogiki, a ściślej rzecz biorąc, częścią pedagogiki kultury, edukacji kulturalnej, częścią wychowania estetycznego, wychowania przez sztukę, traktowanego jednak aksjologicznie. Należy jako podstawę edukacji w zakresie kultury plastycznej obrać albo 1) obiektywną aksjologię, obiektywną teorię wartości albo 2) obiektywną, realistyczną teorię dobra jako podstawę ujęcia z zakresu pedagogiki kultury plastycznej, aksjologiczną podstawę edukacji artystycznej w zakresie plastyki. W rozumieniu szerszym, pedagogika kultury plastycznej, pla-

naukowa w Radziejowicach k. Warszawy w dniach 16-18 marca 1989 r., wyd. AM, Wrocław 1989, s. 143, bibliogr., seria: „Zeszyty Naukowe. Akademia Muzyczna im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu”, nr 48; Hanek Leon, Pasella Maria (red.), *Arteterapia. Sesja naukowa w Jagniątkach k. Jeleniej Góry w dniach 19-21 X 1989 r.*, t. II, Teoretyczne podstawy arteterapii, Akademia Muzyczna, Wrocław 1990, s. 152, bibliogr., seria: „Zeszyty Naukowe. Akademia Muzyczna im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu”, nr 52; Hanek Leon, Pasella Maria (red.), *Arteterapia. Sesja naukowa w Jagniątkowie k. Jeleniej Góry w dniach 31 V – 2 VI 1990 r.*, t. III, *Arteterapia a proces leczenia i postępowania psychoedukacyjnego*, Akademia Muzyczna, Wrocław 1990, s. 138, bibliogr., seria: „Zeszyty Naukowe. Akademia Muzyczna im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu”, nr 57.

styczna edukacja artystyczna, kulturalna edukacja wizualna – powinna być ujmowana jako dziedzina zajmująca się problematyką również aksjologiczną, dotyczącą teorii wartości w plastyce i wychowaniu przez sztukę, a zarazem agatologiczną, dotyczącą teorii dóbr w plastyce i wychowaniu plastycznym. Rozumienie kultury plastycznej zakłada bowiem istnienie poszczególnych aspektów rzeczywistości, zwanych ‘wartościami’. Pedagogika kultury plastycznej, edukacja artystyczna w zakresie plastyki, kulturalna edukacja wizualna – powinna zatem uwzględniać piękno, prawdę, dobro w kontekście wychowania plastycznego. Pojęcie „kultura” różnie jest pojmowane, rozmaicie funkcjonuje także pojęcie „wychowania”. W ujmowaniu problematyki pedagogiki kultury plastycznej i w teorii kultury plastycznej chodziłoby jednak o źródłowe uchwycenie kwestii, sięgając do korzeni greckich i łacińskich. Nie sposób odrzucić w Europie dziedzictwa kultury greckiej i łacińskiej, a nadto wyrosłej w tym kontekście kultury chrześcijańskiej, w której kultura plastyczna odgrywała od początku istotną funkcję wychowawczą, kształcącą, zwłaszcza w świątyniach od czasów starożytności.

Pojęcie „kultury plastycznej” różni się od pokrewnych pojęć, np. od „kultury artystycznej”, „kultury estetycznej”, „kultury obrazu”, „kultury malarskiej”, „kultury wizualnej” itd. Należałoby w odrębnym artykule przedstawić szczegółowo analizę wszystkich owych różnic odcieni znaczeniowych. W niniejszym artykule tylko sygnalizuje się kwestię wymagającą głębszego namysłu.

Problem zakresu terminu: „kultura plastyczna” i jego desygnatów pozostaje więc do rozstrzygnięcia (co jest, a co nie jest kulturą plastyczną). Co „wchodzi” zatem do pedagogiki kultury plastycz-

nej, a co do pedagogiki kultury plastycznej „nie wchodzi”? Trzeba jednak owe pytania postawić, aby można było określić przedmiot badań. Chodzi o problemy pogranicza, na przykład o tzw. teatry dziecięce, czyli teatry tworzone przez dzieci oraz dla dzieci, w których kultura plastyczna jest ważnym elementem całości wychowawczych działań, animacji kultury plastycznej, animacji kultury teatralnej. Ponadto pojawia się pytanie, czy animowane filmy rysunkowe dla dzieci przynależą do plastyki w zakresie plastyki filmowej, czy nie? A jeśli tak, to pedagogika kultury plastycznej powinna wziąć owe animowane filmy rysunkowe pod uwagę – niezależnie od technik ich tworzenia, takich jak np. repollero, techniki stop-klatkowe z postsynchronem, komputerowe techniki 3D, techniki mieszane, łączące cyfrową animację 3D z tzw. *life action*, czyli z grą aktorów na żywo – w ramach aksjologicznej teorii wychowawczej, ujmującej m.in. wychowanie przez film (wychowanie przez wartości plastyki filmowej). Aktywność dzieci czy młodzieży wokół przygotowywanego przedstawienia teatralnego, spektaklu amatorskiego jest także aktywnością w sferze plastyki, wszak chodzi m.in. o przygotowanie scenografii plastycznej w amatorskim teatrze szkolnym czy pozaszkolnym. Przypomnijmy też, że tzw. muzea dziecięce nie są *stricte* muzeami, ale instytucjami interaktywnymi, paramuzeami, tj. umożliwiają dzieciom czy młodzieży aktywne uczestniczenie poprzez działania w obszarze malarskim, rzeźbiarskim, graficznym, quasi-scenograficznym, happeningowym, zwłaszcza w przygotowaniu tzw. *enviroment*, *asamblaży (asamblages)*, *ambalaży (ambalages)*, ‘instalacji’, czy tzw. opakowań przestrzeni, *kolaży (collages)* itp., prostych działań paraplastycznych, paraartystycznych. W niniejszej wypowiedzi tylko sygnalizuje się sferę

możliwości eksploracyjnej dla dzieci i młodzieży w związku z kulturą plastyczną w wychowaniu. Współczesne muzea historyczne posługują się różnymi technikami z obszaru plastyki, filmu, muzyki, happeningu w celach edukacji dzieci i młodzieży, czego przykładem jest interaktywne Muzeum Powstania Warszawskiego, stosujące w praktyce zasadę „czterech u”: upowszechniania, udostępniania, uprzystępniania i urozmaicania w popularyzacji wydarzeń z historii ojczystej XX w. Z uwagi na udział aktywnych interaktorów (dzieci i młodzieży), uczestniczących wirtualnie niejako na żywo w owych wydarzeniach podczas zwiedzania muzeum, np. przechodzących niczym *happenerzy* przez specjalnie zaprojektowany przez architektów i zbudowany kanał powstańczy, oglądających przez filmowe „okna” płonące kamienice stołeczne, innymi słowy: z uwagi na odbiorców-aktorów-współtwórców znajdujących się *in medias res*, możemy mówić w tym wypadku o zastosowaniu w praktyce zasady „pięć razy u”, uwzględniającej dodatkowo jeszcze czynnik osobistego udziału, uczestnictwa odbiorcy poprzez poznanie, przeżycie i współtworzenie. We wspomnianym muzeum mamy do czynienia jakby z tzw. *Gesamtkunstwerk*, czyli całościowym dziełem sztuki, łączącym w sobie elementy wielu sztuk i mediów – wizualnych, audialnych, audio-wizualnych: teatru, filmu, malarstwa, fotografii, architektury, rzemiosła, muzyki, radia (nadawanych komunikatów powstańczych), literatury (opowiadania przewodników na żywo w ramach sztuki żywego słowa, teksty wyświetlane rzutnikami a przeznaczone do czytania w trakcie zwiedzania). Elementy plastyczne są tu integralnie złączone z elementami pozaplastycznymi, współtworząc zintegrowaną, interaktywną całość stworzoną w celach edukacyjnych, ukazującą przy użyciu

rozmaitych technik w sposób wielostronny przekaz istotnych wartości poznawczych (prawda, tu: prawda o Powstaniu Warszawskim w 1944 r.), moralnych (dobro: patriotyzm powstańców), estetycznych (przeżycia estetyczne podczas zwiedzania, umożliwiające empatię, wczucie się dziecka w rolę małego powstańca, co prowadzi do interioryzacji przekazywanych wartości duchowych). Teoria wychowania przez wartości plastyczne, przy wykorzystaniu plastycznych dóbr kulturowych powinna brać pod uwagę rozmaite aspekty owej eksploracyjnej działalności paraplastycznej, paraartystycznej dzieci oraz młodzieży, a nawet dorosłych w sferze wizualnej. W pedagogice kultury plastycznej wszak nie chodzi tylko o rysunek dziecka powstający w trakcie zajęć zwanych „wychowaniem plastycznym” bądź „sztuką”, ale o sferę o wiele szerszą²⁰,

20 Por. np. Szuścik Urszula Jolanta, *Kształtowanie percepcji wzrokowej jako stymulator działań plastycznych*, praca doktorska, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Pedagogiki i Psychologii, Katowice 1993; Szuścik Urszula Jolanta, *Znak werbalny a znak plastyczny w twórczości rysunkowej dziecka*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2006, s. 222 [praca habilitacyjna UAM, Wydział Studiów Edukacyjnych, Poznań 2008]. Por. np. prace doktorskie powstałe w Uniwersytecie im. Mikołaja Kopernika w Toruniu na Wydziale Humanistycznym pod kierunkiem Wiesławy Limont: Trela Marzena, *Zależności między inteligencjami wielorakimi a zdolnościami twórczymi i postawą twórczą*, UMK, Wydział Humanistyczny, Toruń 2006; Didkowska Bernadeta, *Media elektroniczne a rysunek dzieci i młodzieży w wieku 3-18 lat*, UMK, Wydział Humanistyczny, Toruń 2004; Siemieniecka-Gogolina Dorota, *Zdolności i postawa twórcza nauczycieli a styl użytkowania elektronicznych mediów*, UMK, Wydział Humanistyczny, Toruń 2004; Rospenk-Spychała Anna, *Rola autonomicznej motywacji poznawczej ucznia w procesie edukacji plastycznej*, UMK, Wydział Humanistyczny, Toruń 1999; Stasiakiewicz Maria, *Prototypowość w rysunku dziecka sześciolatniego. Studium psychodydaktyczne*, UMK, Wydział Humanistyczny, Toruń 1999. Por. także prace doktorskie z zakresu kultury plastycznej, zrecenzowane m.in. przez Wiesławę Limont, np. Trochimiak Barbara, *Rozwój rysunkowy ucznia szkoły specjalnej dla upośledzonych umysłowo w stopniu lekkim*, Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie, Wydział Nauk Pedagogicznych, Warszawa 2008; Pater-Ejgierd Natalia, *Kultura obrazowania i edukacja. Współczesne znaczenie alfabetyzacji wizualnej na przykładzie studium podręczników do języka angielskiego*

której granice są dość nieostro zaznaczone, albo nawet otwarte zarówno na tradycję sztuki i jej symbolikę kulturową²¹, jak i na nowe wyzwania technologiczne, techniczne i paraartystyczne, zarówno formalne, jak i treściowe.

go, Uniwersytet Gdański, Wydział Nauk Społecznych, Instytut Pedagogiki, Gdańsk 2007; Czerwonka Dagna, *Znaczenie arteterapii w kształtowaniu (się) zdolności twórczych u dzieci ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się*, Uniwersytet im. Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Humanistyczny, Toruń 2007; Piasecka Małgorzata, *Społeczne i edukacyjne sensory twórcze wizualizacji w rozwoju dzieci w wieku szkolnym*, Uniwersytet Wrocławski, Wydział Nauk Społecznych, Wrocław 2001.

21 Na temat socjologii przekazu wizualnego, kontekstów kulturowych plastyki, interpretacji obrazów por. np. Krzysztof Olechnicki (red.), *Obrazy w działaniu. Studia z socjologii i antropologii obrazu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2003, s. 322, bibliogr. + CD ROM; Tomasz Rudowski, *O percepcji dzieła plastycznego. Artystyczno-estetyczne i ideowe wartości warunkujące percepcję dzieła plastycznego*, [tłum. Rafał Rudowski], wyd. WSNSiR UW [Wydział Stosowanych Nauk Społecznych i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego], Warszawa 2004, s. 164, bibliogr. s. 143-147; David Freedberg, *Potęga wizerunków. Studia z historii i teorii oddziaływania*, przekł. Ewa Klekot, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2005, s. XL, 542, bibliogr. s. 513-521, seria: Kultura - Wydawnictwa Uniwersytetu Jagiellońskiego; Rafał Drozdowski, *Obrazy na obrazy. Strategie społeczne oporu wobec obrazów dominujących*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2006, s. 289, bibliogr. s. 281-288, seria: Socjologia, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, nr 49; Georges Didi-Haberman, *Obrazy mimo wszystko*, przekład Mai Kubiak Ho-Chi, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas, Kraków 2008, s. 236, indeks, seria: Horyzonty Nowoczesności, t. 68; Krzysztof Maciej Kowalski, *Polskie źródła ikonograficzne XVII wieku. Analiza metodologiczna*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa, Poznań 1988, s. 119, bibliogr. s. 110-117, seria: Metodologia Nauk / Polska Akademia Nauk - Oddział w Poznaniu, t. 31; Cesare Ripa, *Ikonologia*, przeł. Ireneusz Kania, Universitas, Kraków 1998, s. XXIV, 503; Tadeusz Kowzan, *Iconografia / iconologia teatral el signo icónico y su referente*, trad. de Rosana Reyes Vega, [Fiesole] 1985, s. 53-68 [nadbiteka]; Laurent Gervereau, *Voir, comprendre, analyser les images*, 3 ed., La Découverte, Paris 2001, s. 191, 8, bibliogr. s. 172-183, seria: Guides Repères; Arnheim Rudolf, *Sztuka i percepcja wzrokowa. Psychologia twórczego oka*, przeł. Jolanta Mach, Wydawnictwo słowo / obraz / terytoria, Gdańsk 2004, s. 576, seria: Klasyka Światowej Humanistyki; Umberto Eco, *Sztuka i piękno w średniowieczu*, przekł. Magdalena Kimala, Mikołaj Olszewski, wyd. 3., Zak, Kraków 2006, s. 246, bibliogr. s. 214-227, indeks; Andrzej Kisielewski, *Sztuka i reklama. Relacje między sztuką i kulturą*, Trans Humana, Białystok 1999, s. 187, bibliogr. s. 181-187.

Kultura kształcenia w codziennym wychowaniu powinna brać pod uwagę nie tylko kulturę literacką, muzyczną²², teatralną, filmową, ale także plastyczną. Tak samo jak kultura literacka obejmuje takie dziedziny jak: czasopiśmiennictwo, czytelnictwo, działalność bibliotek, upowszechnianie książki, także w Internecie w postaci bibliotek cyfrowych, obecność literatury pięknej na lekcjach w szkole w postaci lektur, obecność literatury w telewizji czy radiu w postaci dzieł literackich, wystawianych w teatrze radiowym czy w teatrze telewizji, czy też np. pokazywanych w filmowych ekranizacjach dzieł literackich, zwłaszcza wybitnych dzieł literatury pięknej, arcydzieł literatury narodowej, tak samo i kultura plastyczna znajduje lub powinna znajdować swoje miejsce w środkach masowej komunikacji oraz w rzeczywistości kultury ojczystej. Film jest *par excellence* plastyczny, skoro jest obrazowy, a sztuka obrazu należy do sztuk plastycznych. Kultura plastyczna w edukacji medialnej to jest osobne zagadnienie. Podobnie kultura plastyczna w arteterapii stanowi osobny problem z pogranicza plastyki, pedagogiki, psychologii oraz psychiatrii.

Podobnie jak kultura muzyczna odzwierciedla się w życiu codziennym poprzez koncerty, upowszechnianie dzieł muzycznych w telewizji, radiu, Internecie, dawniej na płytach gramofonowych, obecnie na płytach CD, DVD, w komputerowych plikach MP3 z zapisem audialnym lub MP4 zawierających muzykę wraz z obrazem, przesyłanych drogą internetową i telefoniczną w MMS-ach, dzięki tzw. ifonom, tak i kultura plastyczna ma szansę rozpowszechnić się na nowe sposoby,

22 Na temat recepcji sztuki muzycznej i muzyce w edukacji por. m.in.: Adamski Adam, *Percepcja muzyki i jej wymiar w sztuce i psychologii kwantowej*, Firma Poligraficzno-Wydawnicza „Compal”, Bielsko-Biała 2008, s. 155, bibliogr.

które umożliwiła współczesna technika, nie tylko w postaci „ikoniek” w mobilnych telefonach komórkowych. Warto szczególnie wskazać na tzw. *i-phones*, ifony, czyli telefony komórkowe, które mają możliwość bezpośredniego łączenia się z siecią internetową, wszak są to internetowe telefony, w skrócie ifony. Ifony mają możliwość przesyłania obrazów, dźwięków, a co za tym idzie filmów, fotografii, nagrań, robionych aparatem cyfrowym zamontowanym w ifonie. Pojawia się pytanie: jak nowoczesną technikę komunikacji wykorzystać do działań wychowawczych w zakresie kultury plastycznej? Współczesna technologia umożliwia niespotykane wcześniej poszerzenie techniczne możliwości wizualizacji plastycznej i komunikacji wizualnej w przestrzeni. Mamy do czynienia z połączeniem, kombinacją wielu technik elektronicznego przekazu i elementów tradycyjnej plastyki. W cywilizacji euroatlantyckiej zauważyć można prymat moralności nad technologią i osoby nad rzeczą, co stawia kulturę plastyczną w roli środka do celu. Technika jest nośnikiem dla wartości, dóbr, sposobem przejawiania się kultury plastycznej. Celem jest człowiek, jego duchowe wzrastanie w wartościach ku Dobru, Prawdzie, Pięknu, także poprzez kulturę plastyczną, ujmowaną na rozmaite sposoby.

Niniejsza praca tylko penetruje rozpoznawczo obszar istotny dla pedagogiki, choć odsunięty na boczne tory w szkolnictwie, wszak edukacja artystyczna nie jest szczególnie eksponowana w programach szkolnych. W Polsce istnieje obecnie pewna ilość uczelni, które wypełniają program ministerialnych standardów kształcenia w ramach kierunku: edukacja artystyczna w zakresie plastyki²³, w przygotowaniu są programy edukacji

23 Np. w Uniwersytecie Pedagogicznym w Krakowie,

wizualnej dla szkół. Na studiach pedagogicznych, np. na UJ, pojawiły się także tzw. ścieżki kulturowo-artystyczne, poprzez które przyszli pedagodzy mogą zapoznać się z elementami kultury plastycznej i ze sposobami wychowania przez wartości plastyczne. W owych ścieżkach kulturowo-artystycznych nie chodzi o naukę rysowania czy malowania, przygotowywania się do pełnienia roli zawodowego artysty plastyka, bo do tego są powołane akademie sztuk pięknych jako wyższe szkoły zawodowe dla artystów plastyków: malarzy, rzeźbiarzy, grafików, scenografów, architektów wnętrz, grafików komputerowych, artystów plastyków wszelkich specjalności i odcieni. Chodzi tu o środowisko kulturowe, sprzyjające kształtowaniu się postaw estetycznych i pro-estetycznych w związku z kulturą plastyczną, postaw zarazem uwrażliwionych i uwrażliwiających na piękno dzieł „plastyki”. W pedagogice kultury plastycznej chodzi więc o uchwycenie wartości plastycznych, estetycznych, artystycznych, celu i sensu kreacji plastycznej w życiu człowieka. Chodzi także o pedagogikę twórczości, czyli pedagogikę sprzyjającą kształtowaniu się twórczych postaw poprzez plastykę i twórczego myślenia, ale przy uwzględnieniu wartości plastycznych aksjologicznie ujmowanej kultury plastycznej i włączeniu dóbr plastycznych do sfery wychowania. Kulturalna edukacja wizualna wchodzi w zakres kultury plastycznej, można powiedzieć: *paidei* plastycznej, skoro kultura jest wychowaniem, a wychowanie kulturą, także w zakresie tego, co widzialne.

Uniwersytecie Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytecie Łódzkim, Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytecie Marii Skłodowskiej-Curie w Lublinie, Uniwersytecie Szczecińskim, Uniwersytecie Śląskim z filią w Cieszynie, Uniwersytecie Warszawskim.

Należałoby uwzględnić w interdyscyplinarnej teorii wypracowanej przez pedagogikę kultury plastycznej także elementy historii sztuki, ale nie chodzi wcale o uczynienie pedagogów historykami sztuki. Pedagog powinien jednak posiadać elementarną świadomość w zakresie dziejów plastyki, w zakresie historii kultury plastycznej, przynajmniej w kręgu europejskim, w zakresie funkcjonujących pojęć czy wybitnych nazwisk artystów, najcelniejszych arcydzieł z tej dziedziny. Powyżej nakreślono tylko pewien zarys intencji, bynajmniej ich nie rozwijając, bo rozwinięcie wymagałoby obszernego, źródłowego studium przedmiotu. W niniejszym artykule pominięto dyskusję źródłową i zakresu terminów: pedagogika i pedagogika kultury, oraz dyskusję zakresu stosowania terminów takich jak np. plastyka, architektura, film artystyczny, fotografia artystyczna, grafika, malarstwo, rzeźba, rzemiosło artystyczne, scenografia (teatralna) itd. To są zagadnienia odrębne, wymagające rozwinięcia w innym miejscu.

Problem kultury

„Kultura” jako termin i pojęcie funkcjonuje od starożytności w obiegu pisanim. Marian Plezia²⁴ przytaczał kilkadziesiąt rozumień i przykładów w związku z terminem „kultura” i jego rdzeniem *colo, colere*. W innym miejscu omówiono²⁵ je szczegółowo pod kątem kontekstów pedagogicznych i kulturoznawczych, tak istotnych dla pedagogiki kultury, a także dla kultury pedagogiki plastycznej.

24 M. Plezia (red.), *Słownik łacińsko-polski*, wyd. 1, Warszawa 1959, wyd. 2, Warszawa 1998. Por. także: M. Plezia (red.), *Słownik łaciny średniowiecznej*.

25 M. M. Tytko, *Istota kultury uniwersytetu*, [w:] *Kultura organizacyjna szkoły*, pod redakcją Ewy Augustyniak, Uczelniane Wydawnictwa Naukowo-Dydaktyczne AGH, Kraków 2009, s. 33-40.

nej. Wymieniony autor wyjaśnił terminy z kontekstowymi przykładami z literatury łacińskiej, klasycznej²⁶.

Termin „kultura” oznaczał więc m.in. nie tylko „nauki moralne”²⁷, ale i cześć oddawaną Bogu²⁸, termin w tym drugim znaczeniu funkcjonował u starożytnych pisarzy chrześcijańskich. Istotny jest dla nas przykład z Cycerona i Horacego na oznaczenie przenośnego znaczenia „kultury” jako „moralnego, duchowego doskonalenia”²⁹ lub jako „nauki moralnej”³⁰. Teoria wyjaśniająca kulturę plastyczną nie może zatem obejść się bez kontekstu moralnego, takiego jak np. „dobry obyczaj plastyczny”, doskonalącego w zakresie wizualnym, a nawet – religijnego, wszak funkcjonuje w kulturze wizualizacja religii, religijności i jej przejawów. Chodzi o to, aby uchwycić całość tytułowego zagadnienia kultury plastycznej w edukacji w rozmaitych aspektach.

Źródłowo biorąc, kultura jest uprawianiem ducha, moralnym, duchowym doskonaleniem, moralnymi naukami, czcią, uwielbieniem okazywanym Bogu. Stąd pedagogika kultury plastycznej jest pedagogiką uprawy duchowej, moralnej, skierowanej ku dobru plastycznemu, ku wartości

plastycznej, pedagogiką moralnego i duchowego doskonalenia się ku dobru zwizualizowanemu, ku wartości wizualnej, pedagogiką nauk moralnych w kontekście dobra sztuk pięknych, wartości artystycznej, pedagogiką czci dla dobra artystycznego, dla wartości sztuki plastycznej, pedagogiką uwielbienia okazywanego plastycznie Bogu poprzez dobro artystyczne, poprzez wartości sztuki w poszczególnych dziełach plastycznych. Dla wychowania plastycznego wymieniony stan oznacza, źródłowo biorąc, że jeśli kultura jest uprawą wartości, dobra, i jeśli jest moralnym, duchowym doskonaleniem, moralną nauką, czcią, uwielbieniem okazywanym Bogu, Dobru, to pedagogika kultury plastycznej jest pedagogiką uprawy duchowej, moralnej, skierowanej ku dobrom plastycznym, ku wartościom plastycznym, ku pięknu wyrażonemu plastycznie. Nadto pedagogika kultury plastycznej jest wtedy pedagogiką duchowego doskonalenia się ku dobru, prawdzie, pięknu, poprzez wartości wyrażone w plastyce, pedagogiką nauk moralnych, prowadzących przez plastykę ku dobru, ku pięknu i prawdzie, wychowaniem moralnym poprzez wartości wyrażone w plastyce, pedagogiką czci dla dobra, poprzez wartości wyrażone w plastyce, pedagogiką uwielbienia okazywanego Bogu poprzez dobro plastyczne, poprzez wartości wyrażone w plastyce. Dla pedagogiki kultury plastycznej owo źródłowo wyprowadzone znaczenie oznacza w konsekwencji aksjologiczne, etyczne, realistyczne podejście do rzeczywistości przy włączeniu plastyki w proces wychowania. Kulturalna edukacja wizualna wynika z *paidei*, obejmuje zatem pełnię kultury i wychowania³¹ w kontekście plastyki.

26 M. Plezia (red.), *Słownik łacińsko-polski*, Warszawa 1998, t. I, s. 577.

27 M. Plezia (red.), *Słownik...*, dz. cyt., tamże, s. 577-578.

28 M. Plezia (red.), *Słownik...*, dz. cyt., tamże, s. 805.

29 Tamże cytat z Cycerona: *Tusculanae disputationes (Dysputy tuskuliańskie)*, 2, 13: „cultura... animi philosophia est” [filozofią jest moralne doskonalenie duszy, filozofią jest duchowe doskonalenie duszy]. Horacy: *Epistulae (Listy)*, 1, 1, 39 (fragment zdania): „nemo adeo ferus est, ut non mitescere possit, si modo culturae patientem commodet aurem”.

30 Horacy, *Dzieła, pieśni, epody, satyry, listy*, przekład S. Gołębiowski, Warszawa 1986, s. 186 (Listy, księga I, wersy 38-40). Tamże zdanie w następującym tłumaczeniu: „Zawistnik, gach, pijak, burda, tak dalece / bezludzki żaden nie jest, żeby nie złagodniał, / gdy do moralnych nauk rad nakłoni ucho”.

31 Rzecz należałoby rozpisać na szczegółowe zagadnienia, np.

Kult³² rozumiany jako 'kształcenie ducha' lub jako 'kultura umysłowa duszy'³³ łączy się także ze sferą kultury plastycznej. Do starożytnych źródeł należałoby powracać współcześnie w pedagogice przy określaniu znaczeń dotyczących kultury. Chodzi nie tylko o „pedagogikę kultury”, ale i o „pedagogikę kultury plastycznej”, kulturalną edukację wizualną, a więc o kształcenie ducha przez sztukę oraz o kulturę umysłową w zakresie sztuki, nadto o sposób życia „na wysokości” sztuki, tj. uwzględniający wymogi kultury plastycznej, edukacji wizualnej, takie jak np. aktywne uczęszczanie do muzeów, pogłębianie znajomości sztuki, rozwój plastycznej twórczości własnej, uwrażliwianie siebie i innych na wysokie wartości estetyczne w ramach kultury plastycznej.

Kultura plastyczna (próba określenia)

W dotychczasowej literaturze przedmiotu brakuje określenia tytułowego terminu³⁴, stąd poniżej podjęto próbę opisanego „kultury plastycznej” jako osobnej sfery kultury. Kultura plastyczna to zespół

dziedziny sztuk plastycznych (architekturę, rzeźbę, malarstwo, rzemiosło artystyczne, grafikę, film itd.), wstawiając przy analizie wspomniane zdania w miejsce terminu: sztuka (plastyczny itd.) odpowiednio te terminy szczegółowe (architektura, architektoniczny, malarstwo, malarski, rzeźba, rzeźbiarski, grafika, graficzny, film, filmowy itd. w odpowiedniej formie). To jest temat na odrębne studium.

32 M. Plezia (red.), *Słownik...*, dz. cyt., tamże, s. 805.

33 Tamże, M. Plezia przytoczył m.in. przykład z pism filozoficznych Cicerona (Cicero, *De finibus* [O końcu], 5, 54): 'animi cultus' (tj. powiedzielibyśmy: 'kształcenie duszy', 'kultura umysłowa duszy'). M. Plezia podał także m.in. zdanie z Seneki z terminem: „animi cultus” (Seneka [Lucius Annaeus Seneca, filozof, nie mylić z retorem o tych samych imionach], *De beneficiis* [O dobrach], 6, 15, 2: „emis... a bonarum artium praeceptore... animi cultum”).

34 Znany jest natomiast termin: „kultura literacka” odnoszący się do literatury, por. M. Głowiński, T. Kostkiewiczowa, A. Okopień-Sławińska, *Słownik terminów literackich*, pod redakcją J. Sławińskiego, wyd. 2, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Lódź 1989, s. 245. Moim zdaniem, termin ten częściowo wiąże się z zakresem sztuki w odniesieniu do książkowej ilustracji dzieł literackich czy ewentualnie ekranizacji literatury pięknej.

przeświadczeń dotyczących sztuki, jej istoty, wyznaczników i podziałów, charakterystyczny dla danej grupy społecznej, narodowej, dla epoki lub kręgu kulturowego czy cywilizacyjnego. Podstawowym czynnikiem kultury plastycznej jest wspólnota wyobraźniowa, pozwalająca odbierać wartości. W czasach nowszych w ramach cywilizacji ową wspólnotę wyobraźniową, wspólnotę kodów plastycznych, wspólnotę kodów wyobraźniowych w komunikacji obrazowej tworzą poszczególne kultury narodowe, poszczególne religie, np. religia chrześcijańska, buddyjska, hinduistyczna, islamska, judaistyczna, religie animistyczne itd., całość cywilizacji, np. cywilizacje staroegipska, mezopotamska, babilońska, perska, chińska, indyjska, starogrecka, starorzymska, bizantyńska, łacińska, tj. zachodniochrześcijańska, zwana obecnie euroatlantycką. Kultura plastyczna w czasach nowszych jest tworzona przez poszczególne tzw. języki plastyczne, czyli języki obrazowania o zasięgu międzynarodowym. Chodzi o sposoby obrazowania rozpowszechnione po całym świecie, np. style w sztuce czy szkoły malarskie, a nawet techniki plastyczne, do których zalicza się także współczesne obrazowanie komputerowe czy nieco wcześniej w popkulturze kiczowaty język rysunkowego filmu animowanego, rozpoznawany poprzez produkcje Disneyowskie na całym świecie, komiksy dla dzieci itd. Kultura plastyczna wyodrębnia, każda na swój sposób, malarstwo, rzeźbę, grafikę, architekturę czy rzemiosło artystyczne, czy nawet film, tj. plastyczne obrazowanie filmowe i teatr, tj. plastyczną scenografię teatralną, spośród innych dziedzin obrazowania. Kształtuje więc tym samym pojęcie sztuk pięknych, a w dalszej kolejności dokonuje się podziałów w obrębie każdej z tych dziedzin, czyli w obrębie malarstwa, rzeźby, grafiki, architektury, rzemiosła artystycznego czy nawet filmu lub teatru w ograniczonym zakresie, wyróżniając odmienne

języki obrazowania, przedstawiania, wyobrażania w postaci danego rodzaju czy stylu sztuki i pojedynczego dzieła sztuki.

Poszczególne kultury plastyczne w różnych cywilizacjach na swój sposób traktują status plastyki, niektóre włączają ową kulturę plastyczną w obręb działań innego typu, traktując wypowiedź plastyczną jako element wystroju dla dokonywanego obrzędu czy też jako niezbędną część samego obrzędu, liturgii, np. monstrancje, krzyże, ikony, kielichy mszalne itp. „paramenty” liturgiczne jako artystyczne dzieła sztuki plastycznej. Inne zaś (pseudo) kultury plastyczne w państwach totalitarnych podporządkowują plastykę – ideologii bądź polityce, tzn. podkreślają wartości instrumentalne plastyki. Można przypomnieć kiczowate transparenty o tendencyjnej treści ideologicznej, przedstawiające np. portrety ideologów marksizmu-leninizmu czy symbole komunizmu, na pochodach pierwszomajowych w Polsce Ludowej. Obecnie podobną funkcję pełnią kiczowate, wielkopowierzchniowe plakaty reklamowe, tzw. billboardy, nierzadko o treści ideologicznej, używające języka obrazu dla celów indoktrynacji, masowej zmiany świadomości zbiorowej obywateli, zwłaszcza w okresie przed wyborami, kiedy próbuje się narzucić wybór na zasadzie „wdrukowania” obrazu, tzw. *imprinting*, poprzez rozpowszechniony masowo symbol wizualny czy wizerunek plastyczny, traktowany instrumentalnie jako środek do celu. Mamy tu do czynienia z pseudokulturą jako instrumentem manipulacji świadomością ludzką dla osiągnięcia utylitarnego celu³⁵. Jeszcze inne kultury plastyczne widzą w plastyce dziedzinę aktywności ludzkiej w celach przede wszystkim estetycznych.

35 M. Dyś, *Arkana manipulacji medialnych*, „Wychowawca. Miesięcznik Nauczycieli i Wychowawców Katolickich”, r. 2008, nr 12 (192), s. 16-19, bibliogr.; por. także: M. M. Tytko, *Media w wychowaniu*, „Wychowawca”, r. 2008, nr 12 (192), s. 5-6.

W związku z tak czy inaczej ukształtowanymi ukierunkowaniami w zakresie wychowania przez plastykę, przypisuje się plastyce rozmaite funkcje: 1) estetyczne, 2) dydaktyczne, 3) rozrywkowe, tj. zabawowe, ludyczne, 4) inne funkcje związane z obrazem albo przypisywane obrazowi, czyli tzw. funkcje marginalne.

W obrębie kultury plastycznej twórczość plastyczna zostaje włączona w całość życia duchowego i wiąże się z ogólną wizją świata, światopoglądem, obiegowymi przeświadczeniami filozoficznymi, artystycznymi, społecznymi, moralnymi, religijnymi, a także z funkcjonującą w danym społeczeństwie, narodzie – symboliką i różnego typu zwizualizowanymi wyobrażeniami. W sferze kultury plastycznej znajduje się także umiejętność wypracowywania konwencji plastycznych, operowania konwencjami plastycznymi, wyróżniania konwencji czy stylów plastycznych i rozpoznawania wspomnianych stylów czy konwencji ze sfery plastyki. Konwencje czy style funkcjonujące w danej kulturze plastycznej są ściśle powiązane z działającymi i oddziałującymi w jej kręgu wyobrażeniami czy światopoglądami. Jednym ze składników kultury plastycznej jest stosunek do odziedziczonej tradycji plastycznej, w tym do tradycji: malarskiej, graficznej, rzeźbiarskiej, architektonicznej, rzemieślniczo-artystycznej czy nawet filmowej lub teatralnej w zakresie sztuk plastycznych. Z tego punktu widzenia należałoby wyróżnić dwa typy kultury plastycznej: 1) typ tradycyjny, konserwatywny, zachowawczy, 2) typ tzw. nowatorski, innowacyjny, modernizacyjny. W typie tradycyjnym aprobowane i uznawane za wartościowe jest głównie to, co ma za sobą autorytet przeszłości, tj. to, co zostało już wypróbowane i sprawdzone, a więc aktywność plastyczna ma polegać na podejmowaniu form wizualnych już ukształtowanych przez tradycję plastyczną. Z kolei

w typie tzw. nowatorskim, innowacyjnym, modernizacyjnym, zrywającym z dotychczasową tradycją wizualną – za wartość najwyższą uznaje się to, czemu przyznaje się walor nowości, pierwszym kryterium wartościowania staje się zatem nowatorstwo. W typie innowacyjnym plastyczna nowość deprecjonuje się nieustannie, co prowadzi do permanentnego rozchwiania kultury plastycznej i jej dewaluacji wskutek nieustannej pogoni za aktualnie modną „nowością” w obrazowaniu, czyli wizualizacji.

Stosunek do wzorów, które zostały przejęte z przeszłości, np. z danej tradycji plastycznej, i stosunek do dzieł plastycznych oryginalnie wypracowanych w danej epoce wiążą się z funkcjonującym w danym czasie tzw. smakiem estetycznym. Dana kultura plastyczna określa w sposób dla siebie swoisty postawę plastyka, tj. malarza, grafika, rzeźbiarza, architekta, artysty rzemieślnika, artysty fotografika, artysty filmowca czy artysty teatru, np. scenografa zajmującego się elementami plastyki w tych dziedzinach sztuk wizualnych. Kultura plastyczna określonej epoki i konkretnego narodu przeważnie widziała w artyście plastyku: 1) organizatora zbiorowej świadomości historycznej, narodowej, np. w Polsce wymienić można: Jana Matejkę, Artura Grottgera, Jacka Malczewskiego, Stanisława Wyspiańskiego, Wojciecha i Juliusza Kossaków itd., 2) rzemieślnika obrazu, czyli tzw. wyrobniaka plastycznego, przeciętnego, średniego, realizującego zlecenia mecenasa, 3) dworzanina, tworzącego dzieła okolicznościowe lub trwałe dla władcy-mecenasu, suwerena, np. Diego Velasquez dla króla Hiszpanii, 4) dostawcy rozrywki, np. artyści i pseudoartyści kultury masowej. W tym ostatnim przypadku karykaturzyści, plastycy-twórcy animowanych kreskówek filmowych, graficy komputerowi współtworzący filmy *science fiction* czy filmy *fantasy* z baśniowymi efektami spe-

cialnymi itd. często balansują na granicy kiczu lub tworzą kicze anonimowo, w celach merkantylnych, nawet nie podpisując swoich dzieł, np. w reklamie, podobnie jak tzw. *copywriter* nie podpisuje haseł reklamowych w mass mediach, bo nie jest wcale pisarzem, ale kopistą, prestidigitatorem sztuki. Jaki wpływ mają owi twórcy na plastyczną świadomość zbiorową i wychowanie wizualne lub zdeprawowanie wizualne tzw. odbiorców sztuki – to jest zagadnienie odrębne. Bez twórców dzieł wizualnych jako sprawców nie byłoby kultury wytworów plastycznych, a zatem nie jest możliwy proces wychowania przez sztukę przy pomocy dzieł plastycznych, kulturalna edukacja wizualna nie istnieje bez arcydzieł stworzonych przez artystów.

Charakter kultury plastycznej jest zależny: 1) od ogólnego poziomu kultury w danym społeczeństwie, narodzie, 2) od obowiązujących w danym narodzie, społeczeństwie standardów wykształcenia oraz 3) od powszechności konkretnego standardu wykształcenia danego społeczeństwa, narodu, np. czy dominuje w nim wykształcenie podstawowe, elementarne, zawodowe, czy średnie lub wyższe.

Dla pedagogiki kultury plastycznej otwarte jest pole oddziaływania w zakresie kształtowania publiczności plastycznej w sferze tworzenia życia plastycznego. Przez analogię³⁶ należałoby odnieść się do „publiczności plastycznej”. Przez publiczność plastyczną, czyli odbiorców sztuki, wychowanków sztuki, rozumie się uformowaną w obrębie danego społeczeństwa, danego narodu, danej religii, zbiorowość odbiorców dzieł plastycznych, wizualnych. Podstawowym czynnikiem, który określa ową zbiorowość, są obowiązujące w tejże społeczności – narodzie, społeczeństwie, religii – wzory i standardy

36 Por. M. Głowiński et al, *Słownik...*, dz. cyt., s. 416-417.

kultury plastycznej, czyli wizualnej. Na kształtowanie się publiczności plastycznej wpływa wiele elementów, przede wszystkim zaś struktura danego społeczeństwa, tj. struktura danego narodu, struktura danej religii, rozumianej jako struktura danej wspólnoty religijnej, np. Kościoła i udział poszczególnych grup społecznych, narodowych, religijnych, tzn. wspólnotowych, w tworzeniu i odbieraniu czy współtworzeniu zwizualizowanych wartości konkretnej kultury, plastycznych dóbr kulturowych. Publiczność plastyczna może ograniczać się tylko do jednej, konkretnej grupy: narodowej, społecznej, religijnej. Zróznicowanie publiczności plastycznej, niejednolicie wychowanych odbiorców sztuki, powoduje, że niektóre dzieła plastyczne są adresowane do określonego typu odbiorców, uwzględniają ich zainteresowania, możliwości i tradycje kulturowe, a nawet świadomie oddziałują wychowawczo, formacyjnie, kształtując na owe kręgi, przypomnijmy *Biblia pauperum* w Kościele czy polskie patriotyczne malarstwo historyczne³⁷. Można przyjąć, że publiczność plastyczna ma dziś status bardziej anonimowy niż dawniej. Współczesna publiczność plastyczna, tzw. masowy odbiorca dzieł plastycznych, może nie podlegać wyraźnym zróznicowaniom wewnętrznym, poddaje się ogólnie obowiązującym standardom kulturowym i aksjologicznym. Na kształtowanie się publiczności plastycznej, czyli na formowanie się wspólnoty ludzi wychowanych świadomie przez pe-

37 Na temat historycznych ilustracji wydarzeń z dziejów ojczy-
stych, interpretacji obrazów symbolicznych o tematyce patriotycznej,
o Polsce i patriotyzmie jako tematach sztuk pięknych por. np. Janusz
Wątek, *Dzieje Polski w malarstwie i poezji*, wyd. 1., Wydawnictwo
Interpress, Warszawa 1987, s. 311, wyd. 2. popr. Warszawa
1991, s. 311; Magdalena Górka, *Polonia - Respublica - Patria.
Personifikacja Polski w sztuce XVI-XVIII wieku*, Wydawnictwo
Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2005, s. 630, [84], indeks,
bibliogr. s. 512-584, seria: Monografie Fundacji na Rzecz Nauki
Polskiej, Seria Humanistyczna.

dagogów czy „mistrzów³⁸ kultury” w ramach szeroko rozumianej edukacji wizualnej, wpływ mają różne czynniki: 1) ogólnokulturowe, obejmujące znajomość podstawowych kodów obrazowania w dziełach sztuki plastycznej danego kręgu kulturowego, umożliwiające odbiór wartości plastycznych w komunikatach obrazowych, formułowanych przez artystów plastyków w danym języku artystycznym, tzw. języku sztuki, poprzez np. symbolikę obrazu czy styl, 2) światopoglądowe, wpływające na dokonywane przez publiczność plastyczną wybory, 3) materialne, rozumiane jako sposób rozpowszechniania dóbr kultury plastycznej, w tym – rozwój muzeów, kin, telewizji, Internetu, sieci telefonii komórkowej, wysokość nakładu stosownych albumów graficznych z reprodukcjami dzieł sztuki, cena owych albumów, reprodukcje (arcy)dzieł plastycznych na pocztówkach, rozwój mass mediów zdolnych do coraz werniejszej reprodukcji dzieł plastycznych, reklama wystaw plastycznych, organizacja muzealnictwa, domów kultury itp. Jednym z warunków rozwoju publiczności plastycznej jako rozwoju świadomie wychowanych odbiorców sztuki jest dysponowanie tzw. czasem wolnym, umożliwiającym aktywność kulturalną poza pracą i nauką, stąd przydatna staje się pedagogika czasu wolnego. Kształtowanie się publiczności plastycznej jest jednym z istotnych czynników w rozwoju plastyki, chodzi o tzw. proces historyczno-plastyczny oraz proces edukacyjno-plastyczny, wizualno-edukacyjny, edukacyjno-wizualny. Wyodrębnienie się publiczności plastycznej jako grupy osób świadomie wychowanych, ukształtowanych na określonych wartościach wizualnych, a często dzielących wspólny los, np. los narodu i uczestni-

38 Por. M. M. Tytko, *Mistrz i uczeń. Elementy koncepcji K. Twardowskiego, W. Stróżewskiego i K. Ostrowskiej*, „Wychowawca. Miesięcznik Nauczycieli i Wychowawców Katolickich”, r. 2010, nr 1 (205), s. 16-17.

czących w sferze jego zwizualizowanej, plastycznej symboliki kulturowej, ze wspólnot innego rodzaju, np. ze wspólnoty religijnej, w której dzieła plastyczne służyły kultowi, stanowi jeden z przejawów rozwoju plastyki, ale też odwrotnie – wprowadzenie nowego typu dzieł plastycznych do wspólnot religijnych również stanowi rozwój plastyki, czego przykładem są współczesne formy nowoczesnej architektury kościelnej, często kontestowanej, która wyrosła pod wpływem nowych idei w architekturze XX w. Laicyzacja, zeświecczenie form i treści plastycznych lub desakralizacja, w tym – dechrystianizacja form i treści plastycznych, nie jest dowodem na postęp w plastyce, w sztukach wizualnych, podobnie jak sama z siebie sakralizacja form i treści wizualnych nie stanowi o rozwoju plastyki, choć może być impulsem do jej rozwoju, jak to się stało w kulturze chrześcijańskiej.

Publiczność plastyczna, czyli celowo i świadomie wychowani odbiorcy sztuki, w procesie historyczno-plastycznym, historyczno-edukacyjnym, edukacyjno-plastycznym – to nie jest tylko strona bierna, przyjmująca wytwory kultury wizualnej, bo ludzie nie są tylko biernymi odbiorcami dzieł plastycznych. Publiczność plastyczna oddziałuje lub może oddziaływać na powstawanie dzieł plastycznych i na charakter owych dzieł, tj. w sposób bezpośredni lub pośredni, nauczywszy się czegoś nowego, formułuje lub może formułować różnego rodzaju dalsze sądy pod adresem twórców, wyrażające się m.in. poprzez publiczną krytykę artystyczną na *forum publicum*, w czasopiśmie, radiu, telewizji, Internecie itd., oraz w fakcie kupowania przez tzw. masowego odbiorcę określonych kopii dzieł sztuki plastycznej, np. reprodukcji arcydzieł jako tzw. obrazów ściennych lub kupowania oryginalnych (arcy)dzieł przez mecenasów sztuki albo też w fakcie kupowania określonych kopii

w postaci np. albumów z reprodukcjami dzieł sztuki, pocztówek z danymi reprodukcjami, współcześnie zaś filmów na różnych nośnikach, w tym na DVD, na temat określonych artystów plastyków i ich dzieł, albo odwiedzania przez internautów określonych stron internetowych tzw. galerii wirtualnych. Darmowe pozyskiwanie przez internautów – określonych plików z Internetu, z internetowych, plastycznych galerii sztuki – także jest swoistym *signum temporis*. Obrazowo-muzyczno-tekstowe portale, wortale, rozmaite serwisy elektroniczne w sieci internetowej – to niektóre z komunikacyjnych możliwości współczesnych multiplikatorów zdigitalizowanego przekazu informacji. Tylko świadomie wychowany odbiorca sztuki szuka w Internecie określonych galerii wirtualnych, stąd kulturalna edukacja wizualna jest tak istotna współcześnie. Poszczególne witryny internetowe, dotyczące kultury plastycznej, np. wirtualne galerie malarstwa czy rzeźby, wirtualne teki architektury miast, swoiste internetowe fototeki, mają policzalną liczbę odwiedzających je osób, statystycznie porównywalną z innymi tego typu witrynami. Dzięki internetowi można stać się użytkownikiem wirtualnej kultury plastycznej, lecz nie jest to tym samym, co bycie realnym widzem w prawdziwym muzeum, podobnie jak oglądanie wirtualnego programu kulturalnego w telewizji nie zastąpi pójścia do prawdziwego teatru na klasyczny spektakl czy do prawdziwej filharmonii na dobry koncert orkiestry symfonicznej, gdzie bezpośrednie działanie sztuki, wpływ wykonywanego arcydzieła, ma wartość wychowawczą, tj. m.in. uwrażliwiająca na wartości artystyczne, pogłębiająca wyobraźnię i ubogacająca duchowość człowieka, na co zwracał uwagę już np. S. Szuman.

Upodobania publiczności plastycznej i tzw. smak estetyczny wychowanków sztuki wpływają lub mogą

wpływać na rozwój wybranych stylów plastycznych, np. w malarstwie czy architekturze. Badaniem problematyki publiczności plastycznej zajmuje się socjologia sztuki w ramach socjologii kultury, a ściślej: socjologia sztuk plastycznych, socjologia kultury plastycznej. Edukacja wizualna zyskuje dzięki aksjologicznie lub realistycznie zorientowanej socjologii kultury dodatkowe wsparcie metodologiczne w procesie wychowania plastycznego³⁹. Na ogół jednak socjologia sztuki czy historia sztuki, nawet ujmowana jako „społeczna”, nie zajmują się szczególnie wychowawczym oddziaływaniem wartości (dóbr) sztuk plastycznych, wizualnych na człowieka, natomiast o aksjologiczne oddziaływanie, o badanie tegoż procesu oddziaływania wychowawczego chodzi w pedagogice kultury, także w aksjologicznie zorientowanej edukacji artystycznej, czyli kulturalnej edukacji wizualnej w zakresie plastyki, która jest częścią pedagogiki kultury. Chodzi o badanie oddziaływania dóbr kultury plastycznej (piękna wizualnego) na wychowanków. Stąd dla pedagogicznego ujęcia problematyki kultury plastycznej w zasadzie adekwatniejszym punktem wyjścia, niż socjologia sztuki czy historia sztuki, jest wychowanie człowieka przez wartości i dobra sztuki plastycznej, np. typu Szumanowskiego. Publicznością sztuk plastycznych, tzn. wychowanymi odbiorcami sztuk plastycznych, zająć się można od strony teorii komunikacji, przy czym zaznaczyć trzeba, że chodzi tu o schemat Jakobsonowski, strukturalistyczny, jednak sam strukturalizm bez aksjologizmu i bez ujęcia realistycznego nie wystarcza dla adekwatnego ujęcia

39 Jednak np. lektura historycznej książki Arnolda Hausera pt. *Społeczna historia sztuki* czy lektura eseistycznego dzieła Jeana Duvignaud pt. *Socjologia sztuki* nie zaprowadzą czytelnika do sfery „kultury plastycznej”, ujmowanej od strony pedagogiki aksjologicznej (pedagogiki kultury) czy od strony realistycznej teorii dobra. Por. A. Hauser, *Społeczna historia sztuki*, tłum. Janina Ruszczyćówna, Warszawa 1974, t. 1-2; J. Duvignaud, *Socjologia sztuki*, tłum. Irena Wojnar, Warszawa 1970.

wspomnianej sfery związanej z kulturą plastyczną i wychowankami – odbiorcami sztuki.

Najbardziej wiernym w opisie rzeczywistości jest realizm pedagogiczny, opierający się na realizmie metafizycznym, zatem kultura plastyczna i jej wychowawcze aspekty jest i powinna być nadal analizowana adekwatnie z punktu widzenia realizmu epistemologicznego i historycyzmu, tj. genetycznego empiryzmu, uwzględniającego jednak pierwotnie istotnościowo Prawdę, Dobro, Piękno, a „wartości” traktującego wtórnie jako opinie, oceny, ważne w procesie wychowania, ale jednak wtórne wobec dóbr transcendentálnych, także w sferze edukacji wizualnej. Przy konstruowaniu teorii wychowania w zakresie kultury plastycznej, czyli teorii edukacji wizualnej, należy pamiętać o różnicach w podstawach filozoficznych poszczególnych ujęć, aby uniknąć niejasności strukturalnych w pedagogice.

Dla pedagogiki kultury plastycznej istotne jest także pojęcie „życia plastycznego” czy „życia artystycznego” wychowanków sztuki, tj. wychowanych odbiorców i twórców plastyki, *per analogiam* do „życia literackiego”⁴⁰. Życie artystyczne jako życie plastyczne w zakresie całości sztuk wizualnych rozumiane tu jest jako ogół zjawisk społecznych, narodowych, religijnych, składających się, w danym czasie i środowisku na realne podłoże, zwłaszcza na fundament aksjologiczny i antropologiczny twórczości plastycznej, artystycznej oraz na warunki zaistnienia twórczości plastycznej, artystycznej i na realne podłoże kulturowe, w tym warunki rozpowszechniania dzieł plastycznych, artystycznych. Życie artystyczne, rozumiane jako życie plastyczno-artystyczne twórców, odbiorców i pośredników sztuki, obejmuje instytucje: muzea, galerie, domy

40 M. Głowiński et al., *Słownik terminów literackich*, dz. cyt., s. 590-591.

kultury, telewizje, kina, szkoły, uczelnie, placówki opiekuńczo-wychowawcze, cyberprzestrzeń wirtualną w Internecie, ową współczesną zdigitalizowaną „agorę” itd., stanowiące ramy działalności i wzajemnych relacji osób zainteresowanych plastyką, tj. 1) artystów plastyków, tzn. malarzy, grafików, rzeźbiarzy, architektów, twórców tzw. rzemiosła artystycznego, scenografów filmowych i teatralnych, filmowców, artystów fotografików, programistów autorów plastycznych stron internetowych, 2) krytyków artystycznych, 3) tzw. odbiorców dzieł sztuki, nadto wszelkich 4) innych pośredników sztuki, np. marszandów, animatorów kultury plastycznej, tzw. galerników, czyli właścicieli i pracowników galerii plastycznych, muzealników, mecenasów sztuki, pedagogów kultury, nauczycieli rysunków, informatyków programistów grafiki, grafików komputerowych, twórców cyberprzestrzeni itd. Wszystkich wymienionych pośredników sztuki wizualnej można nazwać propagatorami plastyki, krzewicielami kultury plastycznej czy „wychowawcami estetycznymi”⁴¹ w zakresie plastyki. Przypomnijmy, że twórcą terminu „wychowawca estetyczny” jest S. Szuman, który w 1948 r. w nieznanym, nieopublikowanym dotąd tekście napisał, że: „Wytrawni, zamiłowani i istotę rzeczy pojmujący wychowawcy estetyczni są więc potrzebni, by się upowszechniła kultura estetyczna w społeczeństwie”⁴². Ponadto uczyony ów twierdził (1945/1946), że: „Wszyscy nauczyciele polskiej szkoły powszechnej – gimnazjalnej mają być zatem wychowawcami i krzewicielami kultury

41 Danel-Bobrzyk Helena, Olbrycht Katarzyna (red.), *Wychowawca estetyczny. Kompetencje i kształcenie na poziomie wyższym. Skrypt dla studentów kierunków pedagogicznych*, Uniwersytet Śląski, Katowice 1990. s. 150, [16], bibliogr. s. 147-150, seria: Skrypty Uniwersytetu Śląskiego, nr 444.

42 Spuścizna Stefana Szumana, Archiwum Nauki PAN i PAU w Krakowie, K - III - 96, jednostka archiwalna nr 107, *Wychowanie estetyczne*, mnps, s. 9.

artystycznej [...]”⁴³, pojmując kulturę artystyczną także jako kulturę plastyczną w edukacji.

O charakterze życia artystycznego, plastycznego decyduje: rodzaj publiczności artystycznej, celowo wychowanej w wyniku procesu edukacyjnego przez nauczycieli, rozwarstwienie tejże publiczności, spowodowane niejednorodnością procesów edukacyjnych w zakresie sztuk wizualnych, oraz odpowiadające temuż rozwarstwieniu zróżnicowanie poziomów kultury plastycznej. O charakterze życia artystycznego, plastycznego decydują także: status społeczny i zawodowy artysty plastyka, np. architekta, malarza, rzeźbiarza, grafika, twórcy dzieł rzemiosła artystycznego, scenografa filmowego i teatralnego, artysty kamerzysty, twórcy lalek teatralnych, programisty twórcy dzieł w cyberprzestrzeni itd.; istnienie stowarzyszeń twórców, artystów plastyków: malarzy, rzeźbiarzy, grafików, architektów, rzemieślników artystycznych, filmowców, scenografów, grafików komputerowych itd.; podziały pokoleniowe, tj. istniejące, kolejne pokolenia artystyczne, podziały grupowe, np. podział na grupy artystyczne malarzy, rzeźbiarzy, grafików, architektów, filmowców, komputerowych twórców cyberprzestrzeni itd.; formy popierania działalności artystycznej, takie jak np. mecenat sztuki, ustanowione nagrody artystyczne; instytucje: muzea, galerie, domy kultury, w elektronicznej, zdigitalizowanej cyberprzestrzeni także e-muzea, czyli muzea cyfrowe, e-galerie, tzn. galerie cyfrowe, e-booki, tj. książki cyfrowe, czyli książki w postaci cyfrowej, w e-księgarniach, tj. księgarniach cyfrowych, e-biblioteki, zwane także bibliotekami cyfrowymi, posiadające m.in. ilustrowane książki w postaci elektronicznej, e-uczelnie plastyczne

43 S. Szuman, *Mysli o kształtowaniu kultury estetycznej wychowawców i wychowanków nowej szkoły polskiej*, [część druga artykułu], „Praca Szkolna”, r. 18: 1945/46, nr 3, styczeń 1946, s. 76.

z e-learningiem, blogi internetowe na tematy kultury plastycznej, grupy dyskusyjne, skupiające internautów wokół tematów kultury plastycznej itd.; działania pośredniczące między twórcami a odbiorcami sztuk plastycznych, czyli pomiędzy wychowankami sztuki, takie jak np. urządzenie wystaw artystycznych, spotkania z artystami, wywiady w mass mediach z artystami, szczególnie w radiu, telewizji, prasie, na blogach w Internecie, co powoduje przenikanie do społeczności określonych wzorców i popularyzację pewnych norm, wartości i jakości plastycznych, tworzenie wirtualnych e-instytucji w cyberprzestrzeni z wykorzystaniem np. technik typu DeJaVu, DJV, co obecnie ma miejsce w przypadku bibliotek cyfrowych, muzeów cyfrowych i archiwów cyfrowych, realne urządzenie targów rzemiosła artystycznego, np. targów sztuki sakralnej, targów sztuki ludowej; nadto targów sztuki cyfrowej, grafiki komputerowej, targów architektury – tych ostatnich w ramach targów budownictwa, sprzyjające rozpowszechnianiu produktów pracy artystycznej, wytworów, dzieł lub projektów dzieł do realizacji, co ma miejsce w wypadku rozpowszechniania projektów architektury w społeczeństwie, narodzie, wśród wiernych. Wszystko to przynależy do sfery kultury plastycznej, zatem wchodzi w zakres wychowania wizualnego, edukacji plastycznej, kulturalnej edukacji wizualnej i nie da się pominąć przy konstruowaniu współczesnej teorii wychowania plastycznego. Czynnikiem przyczyniającymi się do rozwoju życia plastyczno-artystycznego są także pośrednio inne instytucje związane zwykle z życiem literackim, a nie z życiem plastycznym, tj. biblioteki, wydawnictwa, księgarnie, tj. handel księgarski. Chodzi o książki czy filmy o znanych malarzach, rzeźbiarzach, grafikach, architektach, rzemieślnikach artystach itd., o muzeach, dziełach architektury, urbanistyki, o plastycznych pamiątkach pozostałych po dawnych cywilizacjach

itp. Do czynników wychowujących, wpływających na życie plastyczne, życie artystyczne należą też: film, tzn. kino publiczne czy prywatne kino domowe; e-telewizja, także interaktywna, wypożyczająca na żądanie telewidzom filmy o sztuce przez Internet czy na platformie cyfrowej; Internet jako cyberprzestrzenne forum wymiany filmów i zdjęć o sztuce i jako forum dyskusji o sztuce, jako miejsce dla blogów na temat sztuki, wystawiania witryn www, tzw. stron domowych ze sztuką, przesyłania sobie w e-mailach załączników z obrazami sztuki, plików muzyczno-plastycznych w formacie pps lub e-pocztówek itd.; wypożyczalnie video czy obecnie wypożyczalnie płyt DVD – w zakresie informującym o sztuce, przy czym chodzi o filmy o sztukach plastycznych, edukacyjne, specjalistyczne, popularne; sieć telefonii komórkowej, zwłaszcza telefony komórkowe z MMS-ami, ifony (*i-phones*), umożliwiające przesyłanie obrazu sztuki na odległość do dowolnego miejsca objętego zasięgiem wirtualnej sieci.

Do instytucji wspomagających u podstaw życie artystyczne należą przede wszystkim powołane ustawowo w celu wychowawczym przedszkola, szkoły podstawowe, gimnazjalne, średnie, wyższe, które wśród swoich wychowanków kształtują zarówno przyszłych odbiorców dzieł sztuki plastycznej, jak i przyszłych twórców owych dzieł, bo kształtowanie się osobowości artystycznej jest procesem długotrwałym, podobnie długo przebiega proces rozwoju osobowości wrażliwej na sztukę, piękno, co jest istotne nie tylko dla twórców, ale i dla odbiorców sztuki. Na życie artystyczne, a zatem i na świadome wychowanie do sztuki plastycznej, wpływ mają także: krytyka artystyczna, czyli krytycy sztuki; polityka kulturalna, tj. roztropna troska o dobro wspólne, jakim jest kultura, tzn. polityka państwa, polityka samorządów, polityka różnych zorganizowanych grup społecznych,

narodowych czy religijnych wobec kultury, w tym – kultury plastycznej i jej dóbr; cenzura, w państwach totalitarnych – urząd cenzorski, w państwach demokratycznych – prewencyjna cenzura redakcyjna w mass mediach, dotycząca także artystów plastyków „niepoprawnych” w stosunku do panującej ideologii, co przejawia się np. konsekwentnym przemilczaniem ich twórczości; ośrodki kształtowania się idei plastyczno-artystycznych, takie jak czasopismo artystyczne, ośrodek pracy artystów, np. do 1933 r. Bauhaus; rozmieszczenie geograficzne centrów życia plastyczno-artystycznego, zwykle w większych miastach, w metropoliach kulturowych; model życia plastyczno-artystycznego – monocentryczny, skupiony w jednym ośrodku w kraju, albo policentryczny, rozrzucony w wielu ośrodkach krajowych. Charakterystyka życia artystyczno-plastycznego, jako mającego wpływ wychowawczy w skali masowej na społeczności, uwzględnia związek instytucji artystyczno-plastycznych z innymi instytucjami życia zbiorowego, także edukacyjnego, takimi jak: rodzina, Kościół, gmina, władze państwa, partie polityczne, stowarzyszenia kulturalne, szkoły i uczelnie wyższe itd. Przykładem szerszego rozumienia życia artystycznego jest działalność Towarzystwa Miłośników Sztuk Pięknych, towarzystw miłośników zabytków danego miasta, regionu czy np. organizacji kulturalnych, które obejmują swym działaniem popularyzację dzieł plastycznych wśród dzieci, młodzieży zwłaszcza architektury, malarstwa, rzeźby, grafiki, rzemiosła artystycznego. Po Szumanowsku mówiąc, chodzi o udostępnianie, uprzystępnianie i upowszechnianie⁴⁴

44 S. Szuman w dotąd nieopublikowanym maszynopisie pt. *Wychowanie estetyczne* z 1948 r. opisywał zagadnienie popularyzacji sztuk pięknych, znane jako tzw. koncepcja „trzech u”, akcentując „udostępnienie”, „upowszechnienie” i „uprzystępnienie” sztuki. Pisał następująco: „[...] podstawowe znaczenie w wychowaniu estetycznym posiada tzw. [1] udostępnienie sztuki najszerszym warstwom ludności, czyli [2] upowszechnianie dostępu do sztuki [...]. Od udostępniania sztuki odróżniam tzw. jej [3] uprzystępnienie, czy-

dzieł plastycznych we wszelkich formach i postaciach, wszelkimi godziwymi sposobami. Do owej znanej, Szumanowskiej koncepcji zwanej potocznie „trzy razy u” należałoby dodać jeszcze jedno pojęcie: ‘urozmaicanie’ (*várietas*) w myśl starożytnej zasady *Variatio delectat* („Zmiana cieszy”) ujętej przez Phaedrusa jako *Varietas delectat* („Rozmaitość bawi”)⁴⁵, albo „obfitość i różnorodność sprawiają przyjemność”, jak to określił Leone Battista Alberti, pierwszy nowożytny teoretyk sztuk plastycznych (malarstwa, rzeźby i architektury) w XV wieku⁴⁶, uczoney, humanista, współtwórca teorii kultury plastycznej czasów odrodzenia. Zdaniem niżej podpisanego, należałoby więc mówić raczej o koncepcji „czterech u” (upowszechnianie, udostępnianie, uprzystępnianie, urozmaicanie sztuk pięknych) w edukacji wizualnej. W edukacji plastycznej należy unikać wszak monotonii, bo brak urozmaicenia wprowadza w nudę, która nie jest wskazana w procesie wychowawczym.

Istotny w życiu plastyczno-artystycznym wychowanków sztuki jest także jego zasięg, tzn. to,

li czynienie jej [sztuki] przystępną (rozumiałą) przez odpowiednie wychowanie odbiorców” (Spuścizna Stefana Szumana, Archiwum Nauki PAN i PAU w Krakowie, sygn. K-III-96, jednostka archiwalna nr 107, [Stefan Szuman], *Wychowanie estetyczne*, maszynopis, s. 29 i tamże, na s. 29 przypis bez numeru, oznaczony symbolem gwiazdki [*]). O wiele późniejszy, znany artykuł autorstwa S. Szumana z 1959 r. na temat tzw. koncepcji „trzech u” ujmuje owo zagadnienie nieco odmiennie. Por. S. Szuman, *O udostępnianiu, uprzystępnianiu i upowszechnianiu sztuki*, „Ruch Pedagogiczny”, r. 33 [(1)]: 1959, nr 2, s. 126-139, *sodierzanie*, s. 251, *summary*, s. 254.

45 Cz. Jędraszko, *Łacina na co dzień*, „Nasza Księgarnia”, Warszawa 1990, s. 304.

46 Leone Battista Alberti w 1435 r. w dziele z zakresu teorii malarstwa pt. *De pictura* (wydane po łacinie drukiem 1540, wydanie po włosku w XIX w.) strawestował starożytną zasadę *varietas delectat*, przytaczaną m.in. przez Phaedrusa, pisząc „To, co przede wszystkim sprawia w obrazie przyjemność, to obfitość i różnorodność rzeczy” (L. B. Alberti, *Della Pittura [O malarstwie]*, *Lib. II*, [Księga druga], ed. Mallé, 1950, s. 91), tłumaczenie tekstu cyt. za: W. Tatarkiewicz, *Historia estetyki*, t. 3, Estetyka nowożytna, Wydawnictwo Arkady, wyd. III i IV, Warszawa 1991, s. 100. O łacińskim (1435) i włoskim (1436) rękopisie dzieła L. B. Albertiego pt. *De pictura* por. tamże, s. 85-86.

jakie warstwy społeczne owo życie obejmuje, czyli jacy odbiorcy biorą w owym procesie udział, nadto – w jakim zakresie ustrukturuwane życie plastyczno-artystyczne zapewnia dostęp odbiorców do sztuki plastycznej, zwłaszcza do arcydzieł malarstwa, rzeźby, grafiki, rzemiosła artystycznego, architektury, filmu, scenografii teatralnej i fotografii artystycznej przedstawicielom tychże warstw. Znane są z historii dwa modele życia plastyczno-artystycznego: 1) model elitarny, np. dawniej model dworski, jednowarstwowy, dotyczący szlachty czy arystokracji, pojawiający się wskutek zawężenia edukacji kulturalnej, ograniczenia jej tylko do niektórych warstw społecznych, mających bezpośredni dostęp do dzieł sztuki zgromadzonych w prywatnych kolekcjach sztuki przez szlachtę, arystokrację, 2) model egalitarny, tj. masowy, wielowarstwowy, dotyczący wszystkich warstw społecznych, dzięki powszechnej edukacji kulturalnej, prowadzonej świadomie i celowo wśród wszystkich grup społecznych, możliwej m.in. dzięki publicznemu, powszechnemu, bezpośredniemu dostępowi do arcydzieł sztuki w muzeach lub dzięki pośredniemu dostępowi do arcydzieł plastyki przez media: telewizję, Internet itd. Procesy i zasady życia plastyczno-artystycznego stanowią przedmiot badań socjologii sztuki oraz pedagogiki kultury. Dziejami życia artystycznego, poszczególnymi aspektami życia malarskiego, rzeźbiarskiego, architektonicznego, rzemieślniczego, filmowego, teatralnego, fotograficznego zajmuje się historia sztuki czy odpowiednio – historia filmu, teatru, fotografii, szerzej ujmując historia kultury, przy okazji badania, np. recepcji dzieł danego artysty wśród krytyków. Jednak pedagogika korzysta z elementów badań wielu nauk, uwzględniając dla swoich celów edukacyjnych w zakresie plastyki także osiągnięcia ww. dziedzin.

W niniejszej pracy ukazano syntetycznie problematykę kultury plastycznej w edukacji z perspektywy aksjologicznej i realistycznej. Krótka synteza zagadnienia kultury plastycznej została przeprowadzona w analogii do problemu kultury w ogóle (instytucje, twórcy, dzieła, publiczność, obieg, edukacja), przy czym dokonano stosownych uzupełnień, interpolacji oraz wniosków, które wynikały ze specyfiki dziedziny zwanej 'plastyką'. Autor włączył kwestie kultury plastycznej w zakres badań pedagogiki kultury, tj. w problematykę wartości (dóbr).

Marek Mariusz Tytko

Cracow, Poland

marek.mariusz.tytko@uj.edu.pl

Keywords: education, culture, visual culture, visual arts, fine arts, multimedia, electronic media, fine arts in education, education through art, architecture, sculpture, painting, graphic art, artistic craft, pedagogy of culture, axiology

The problems of fine arts' culture (artistic culture) in education

Abstract

An author in this article shows a question of artistic culture (culture relating to fine arts) in education, in axiological perspective. This short synthesis of a problem of artistic culture was created in analogy to a question of culture (institutions, creators, works of fine arts, the public, circulation, education). The author incorporated questions of artistic culture in researches of pedagogy of culture, especially in a problem of values and goods.

Marek Mariusz Tytko, PhD, The Jagiellonian University, Jagiellonian Library